

Polde Polenec in njegovo kulturno ter sindikalno udejstvovanje v času pred 2. svetovno vojno

Polde Polenec. (foto: Avgust Blaznik;
hrani: Zgodovinski arhiv Ljubljana,
Enota Škofja Loka)

Konec leta 2014 so ob 40-letnici smrti Poldeta Polenca njegovi gledališki sodelavci postavili skromno razstavo v njegov spomin. Nekateri Ločani so se že takrat pogovarjali, da bi o Poldetu in njegovem delovanju na raznih področjih, tudi pred vojno, še naprej zbirali gradivo. Prispevki bi bili objavljeni v posebnem zborniku.

Kot Poldetovemu sodelavcu pri cerkvenem petju sem v Spominih na Poldeta Polenca že nekaj napisal v *Loških razgledih* 59, leta 2012. Na pevsko temo smo o njegovem delovanju pisali tudi v jubilejni publikaciji *40 let cerkvenega moškega pevskega zbora župnije Škofja Loka (1967–2007)*. Takrat smo pevci ob slavnostnem koncertu, 17. novembra 2007, izdali skromen bilten. V arhivu v Škofji Loki sem poiskal še nekaj gradiva o predvojnem Poldetovem sindikalnem delovanju v Šeširju. Gledališčniki pa Poldetu tudi še marsikaj dolgujejo z njihovega področja.

Po Poldetovi smrti me je leta 1978 njegov brat Anton opozoril na dve rokopisni knjigi iz zapuščine. V prvi trdo vezani knjigi je *Prispevek h kroniki Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov v Škofji Loki*. Zapiski segajo v obdobje od priprave na ustanovitev društva leta 1893 do 1911. V drugem mehko

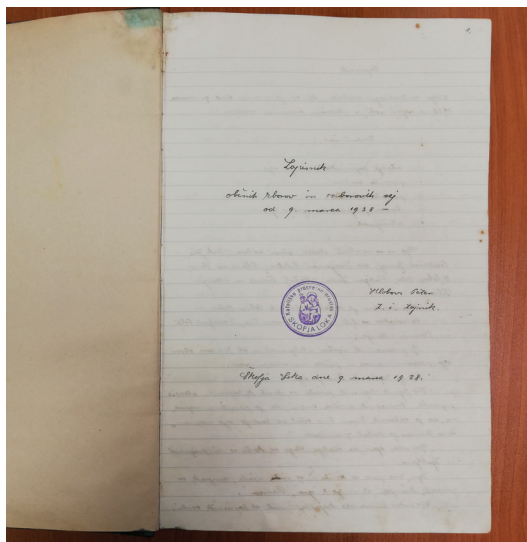
vezanem rokopisnem zvezku je zapisana *Kronika društva od leta 1894 do 1935*. Kroniko je septembra leta 1932 sestavil takratni predsednik gledališkega odseka France Jesenovec.

Tonče, kot smo po domače rekli dr. Antonu Polencu, mi je takrat pokazal še nekaj leposlovnih knjig iz društvene knjižnice. Razložil sem mu, da je Polde knjige rešil, ko jih je vzel in tako prehitel Nemce, ki bi jih sicer uničili; tak dogovor o razpršitvi knjig med Ločane je bil tudi pri drugih društvih. Dogovorila sva se, da ostanejo knjige pri Nacetu, kot spomin na tiste čase. Glede obeh rokopisov pa sva bila mnenja, da naj ju ne bi še odnesla v arhiv. Oblast se je takrat še sistematično zanimala za predvojne arhivalije ne glede na poreklo in jih je po svoje uporabljala, tudi v škodo predvojnih ljudi (predaprilskih obrazov). Tone je bil mnenja, naj jih še nekaj let, do primerne časa, shranim doma. Polde mi je že po moji zaposlitvi v arhivu povedal, da so v Puštalu neosveščeni hranitelji uničili predvojni arhiv Dekliške Marijine družbe.

Oba društvena rokopisa sem hranil kot spomin na brata Polenca. Sedaj sta rokopisa že v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota v Škofji Loki. Takrat, leta 1978, ko sem knjigi dobil, sem nameraval napisati daljši prispevek o Društvu na Lontrgu. Čas me je že davno prehitel, zato skušam na tem mestu objaviti le nekaj podatkov o Poldetu. Glede na čas, ki ga obravnavata knjigi, njegovega delovanja ne omenjata.

Najvišja šola, ki so jo lahko obiskovali Ločani doma v Škofji Loki, je bila obrtna šola za razne poklice in trgovska šola; dekletom pa je bila namenjena še uršulinska meščanska šola. Večina Ločanov je ostala na ravni osnovne in obrtne šole. Pri proučevanju kulturnega utripa v Loki med obema vojnama smo presenečeni nad nivojem znanja in kulture, ki ga Ločanom nista mogli dati samo obe šoli. Nadstandardno znanje in razgledanost so si Ločani pridobivali v obeh društvih, pri sokolih in pri orlih oziroma v Katoliško-prosvetnem društvu. Pri obeh različno usmerjenih društvih so bili vodilni intelektualci. Liberalno vodstvo je izhajalo iz študentov in učiteljstva. Predstavljali so liberalne meščane in trgovce. Zbirali so se na Placu v Domu (Sokolskem domu). Klerikalni pol so vodili in zastopali kleriki, domači župnik ali kaplan in redki študenti, poimenovani akademiki. Delovali so med obrtniki v Društvu na Lontrgu. Po proučevanju delovanja obeh društev me je presenetilo, kakšno zavidljivo širino duha in telesa so si lahko pridobili mladi ljudje.

Oba pola sta si bila politično nasprotna, pri delovanju med seboj tekmovalna, vendar v glavnem lojalna in dostojna, včasih celo sodelujoča. Oboji so zagovarjali podobne materialne in moralne vrednote pri razvoju duha in telesa. V sedanjih razmerah nam je kar nerazumljivo, da so oboji delovali v prid države, domovine in ljudstva, ne glede na politično pozicijo ali opozicijo. Delovanje obojih je občasno še najbolj motila in zavirala država sama s svojo politiko in z državnimi zakoni. Delovanje obeh društev je takoj, že leta 1941, opazil tudi okupator in ga prepovedal. Ugledne člane z obeh strani je z družinami izgnal iz domačega kraja

Prva notranja stran *Zapisnikov občnih zborov in odborovih sej od 9. marca 1938 -*.
(vir: Zgodovinski arhiv Ljubljana,
Enota Škofja Loka)

v Srbijo pa tudi Nemčijo. Člani obeh društev, sokolov in orlov, so se z redki-
mi izjemami priključili partizanske-
mu gibanju, le da so se sokoli veliko
lažje vključili v povojni komunistični
sistem.

Polde se je vključil v Prosvetno
društvo okrog leta 1933. Iz najinih
pogovorov se spominjam, katere ljudi
iz teh krogov je največkrat omenjal.
Ne glede na spremembo družbenega
reda po vojni je Polde pri svojih kul-
turnih projektih po vojni še naprej
sodeloval z njimi. Ni pa se pri tem
ustavil, s svojo širino je pridobil tudi
bivši levi pol in ljudi novih pogledov.
Poldetovo načelo je bilo: »*Delati
moramo eden za drugega. Vsi različ-
ni, vsi skupaj, sodelujoči.*»

O delovanju Prosvetnega društva
obstaja še tretji dokument. Od svojega
očeta Luke Kreka ga je prevzel Janko Krek, dolgoletni ravnatelj loške knjižnice. Še
v času njegovega življenja sem rokopis kopiral. Po Jankovi smrti smo rokopis pre-
vzeli v loški arhiv. Njegov naslov je: ***Zapisnik občnih zborov in odborovih sej
od 9. marca 1938 -***.

V tej knjigi pa sem že dobil nekaj podatkov o Poldetovem delovanju pred
vojno. Vodstvene funkcije v društvu je Polde prevzel (kot kažejo dokumenti) leta
1938, prej je verjetno deloval le kot član v raznih funkcijah. Marca 1938 je bil
Polde že odbornik društva. Za boljše poznavanje naj navedem takratni celotni
odbor. V oklepajih so moje opombe: Jože Vovk (kaplan), Jernej Podbevšek
(župnik), dr. Viktor Kocijančič (znani zdravnik, talec), Lovro Planina (dežnikar,
občinski odbornik in banski svetnik), Peter Klobovs (cerkovnik), Lado Finžgar
(trgovec, brat Alojzija, Franceta in Rudija), Franc Matulj (kovinarski mojster),
Silvo Marguč (pozneje bančni uradnik, vodja mladcev). Polde Polenec je takrat
neopravičeno izostal. Od vodij odsekov so bili prisotni Tine Oman (Čikov), vodil
je Fantovski odsek in telovadbo; Poldka Debeljak (sestra dr. Tineta Debeljaka),
vodila je Dekliški krožek. Članica odbora je bila tudi Marija Planina (Lovrova
žena).

V okviru društva je bil formiran gledališki odsek; njegov predsednik je postal
dr. Viktor Kocijančič, podpredsednik pa Polde Polenec. Pri Fantovskemu odseku
so ustanovili pevski odsek. Vodil ga je organist Jože Matek (od partizanov pomo-
toma likvidiran med vojno).

Celotno društvo je pristopilo k Muzejskemu društvu.

Na občnem zboru društva (oktobra 1938) je Polde Polenec podal poročilo knjižničarja. Opravičil se je, da ni mogel opravljati svoje naloge tako, kot bi moral, ker mu je za to delo manjkalo primernih zmožnosti.

Od oktobra 1938 je postal društveni knjižničar Maks Fojkar. Ko je šel decembra 1938 za učitelja v Črni Vrh, je funkcijo spet prevzel Polde Polenec, pomočnik je postal Franci Planina (sin Lovra Planine). Na banovino je naslovil prošnjo, da bi jim kupili sliko Cankarja, vendar so potem na svoje stroške kupili sliko Finžgarja in Cankarja.

Spomladi 1939 je bil Polde na društvenih sejah večkrat opravičeno, a tudi neopravičeno odsoten; jeseni 1939 že zaradi vojaške obveznosti. Vendar je jeseni 1939 še samostojno režiral igro *Župnik iz cvetočega vinograda*.

V tem času (oktobra 1939) je bil Polde član pomožnega odbora, torej namestnik rednega odbornika društva. Povabljen je bil tudi v knjižničarski odsek. Iz zapisnikov je razvidna slabša prisotnost članov odborov, in sicer zaradi orožnih vaj.

Na seji centralnega odbora, dne 27. 2. 1940, so bili v društvo sprejeti novi člani: Matija Malešič, novi sreski načelnik in pisatelj, njegova žena Elizabeta ter Melhior Golob, novi loški kaplan, po vojni dolgoletni loški župnik.

Na seji centralnega odbora, dne 12. 3. 1940, so v društvo sprejeli Anico Štukl, učiteljico iz Škofje Loke.

Na seji društva, 17. 11. 1940, je bil v knjižnični odbor izvoljen Jakob Štukl. Ne bi delal seznama ljudi, s katerimi je Polde pred vojno sodeloval. Vsi so bili proti okupatorju, niso pa vsi po letu 1945 z veseljem sprejeli novega družbenega reda, ki je bil ne glede na šibko predvojno demokracijo le nekaj novega in nedemokratskega. Gradivo Katoliško-prosvetnega društva s predniki je sedaj v Zgodovinskem arhivu v Škofji Loki, združeno v fondu *SI ZAL ŠKL/0091*.

V zborniku *40 let Cerkvenega moškega pevskega zbora župnije Škofja Loka* smo z dovoljenjem Poldetovih sorodnikov imenovali Cerkveni moški zbor Polde Polenec – župnija sv. Jakoba Škofja Loka.

Jakob Notar je v Poldetovem življenjepisu zapisal, da se je še mladoleten zaposlil kot občinski sluga na Občini Zminec, leta 1932 pa v Tovarni klobukov Šešir, kjer je delal do septembra 1941, ko je v ilegali sodeloval v partizanskem gibanju. Kot je sam zapisal, se je v Šeširju pridružil sindikalni organizaciji.

O delavskem in sindikalnem delovanju v Šeširju imamo v Zgodovinskem arhivu bogato dokumentacijo v fondu *SI ZAL Strokovna skupina oblačilnega delavstva Škofja Loka*. V fondu lahko sledimo zapisom do Janeza Evangelista Kreka, Filipa Terčelja in Ivana Dolenca. Zato so bili prav ti ljudje po letu 1945 na udaru nove države. Po vojni in ob obletnicah stavk v loških tovarnah to gradivo ni bilo posebno zanimivo, ker sta župnik in kaplan skrbela za idejno usmeritev, da ta ni krenila preveč na levo proti partiji. Prav pri Šeširju so se kresala ta dejanja. Pri spominskih obeležjih o stavki v Šeširju delavci niso pustili zapisati, da je bila »stavka pod vodstvom komunistične partije«, ki pa se je močno čutila.

Polde je ostal do smrti katoliško usmerjen. Zanimiva je notica v zapisnikih. Na sestanku odbornikov in zaupnikov na 8. seji maja 1936 je prišlo do ostrega dialoga med članoma, Pintarjem in Polencem, in sicer o praznovanju 1. maja, – kresanja dveh svetovnih nazorov. Sindikat je deloval kot Strokovna skupina oblačilnega delavstva J.S.Z. Škofja Loka. Prostore za sedež in seje sindikata so najeli pri Kandižu v Karlovški ulici, danes na Kopališki ulici št. 5. Poldeta so že leta 1933 izvolili v odbor. Postal je tudi delavski zaupnik. Društveni odbor in delavski zaupniki so imeli skupne seje.

Za proslavo 70-letnice Janeza Evangelista Kreka (1865–1917) je bil Polde zadolžen za spored. Za dvorano, orkester in slavnostnega govornika Ivana Dolenca so poskrbeli starejši odborniki. Za proslave, občne zборе in zborovanja so najemali dvorano Prosvetnega društva na Spodnjem trgu, s katerim so tesno sodelovali.

Šeširjevi delavci so bili tudi društveniki. Včasih so se ukvarjali celo z gledališkimi uprizoritvami, vendar jim te niso uspeli. Morali so najemati dvorano, rekvizite in drugo logistiko, kar je bilo drago in ni prinašalo dobička. Na občnem zboru leta 1936 je Polde razložil, koliko podpore je razdelil potrebnim. Kljub kritiki imen prejemnikov ni navedel, saj se mu je to zdelo poniževalno. Leta 1936 so ga izvolili za »prosvetarja«.

Sodeloval je tudi pri stavki. V *Delavski pravici*, z dne 30. januarja 1936, je anonimni kronist J. P. zapisal: *»Škofja Loka. Za zgled nam vsem! Dne 13. januarja so se sestali novoizvoljeni borci za delavske pravice, zaupniki v tovarni »Šešir« Škofja Loka, da se konstituirajo. Sejo je otvoril in vodil tov. predsednik volilnega odbora Pintar. Zapisnik je vodil tov. Sever, podjetje je zastopal gospod Šega Franc. Na predlog tov. Severja je bil soglasno izvoljen za starešino tov. Logonder Franc, za tajnika pa tov. Polenec Leopold. Po končani seji so posamezni tovariši poudarjali, da je treba iti z roko v roki z delavstvom in se boriti za boljši socialni položaj. Imena novoizvoljenih tovarišev zaupnikov so nam porok, da korakamo naprej. Vzemimo pa jih tudi za zgled in jim skušajmo biti enaki. Naprej v borbi za življenje. P. J.«* Polde je sodeloval tudi pri novem sindikalnem sporazumu leta 1939.

SPORAZUM dosežen v smislu čl. 15 t. 4 U. l. o določanju minimalnih mezd sklepanju kolektivnih pogodb, poravnavanju in razsodništvu (Sl. List št. 103/15 ex 1937) med Jugoslovansko strokovno zvezo v Ljubljani in med podjetjem »Šešir« d. d. v Škofji Loki. Podjetje se zaveže, da bo upoštevalo predloge in želje delavskih zaupnikov pri odpuščanju sezonskih delavcev, omenjenih v čl. 2 kolektivne pogodbe z dne 20. junija 1938, sklenjene med gornjim kontrahentoma, ne da bi bilo vezano sprejeti te predloge.

Nasveti in predlogi od strani delavskih zaupnikov naj se stavljajo v sledečem obsegu:

Prvenstveno se pridrži hranilce številnih družin, od ostalih pa najsposobnejše. Po izuzetju omenjenih se v prvi vrsti od preostanka v dotični grupi odpusti potrebno število delavstva, ki ima manjšo zaposlitveno dobo.

Podjetje bo pri razmotrivanju citiranih predlogov in nasvetov prvenstveno upoštevalo potrebo dela.

Za Sresko načelstvo v Škofji Loki: Dr. Slavko Zore.

Za podjetje »Šešir« d. d.: Remec Bogumil s. r.

Za Jugoslovansko strokovno zvezo v Ljubljani: Rozman Jožko s. r.

Delavski zaupniki: Konič Franc s. r., Logonder Franc s. r., Polenec Polde s. r., Potočnik Franja s. r., Starman Ivana s. r., Rant Anton s. r., Šink Janko s. r.

Še ena pozabljena anekdota. Polde je bil kot star Puštuc vraževeren. Stara navada je bila, da je moški zbor že na prvi dan novega leta prepeval pri jutranji maši ob 6. uri. Nekateri smo težko vstali, nekateri so prišli kar direktno z zabave. Polde je imel navado, da je vedno malo zamudil. Takrat pa je bila zamuda dolga, a je končno le prišel. Ko je namreč stopil iz hiše, je najprej zagledal sosedo Stiskarjevo Micko. Takoj se je obrnil in za vrati počakal, da je odšla tako daleč, da je do cerkve ni dohitel; srečanje s staro babo na novoletno jutro ne prinaša sreče, nam je pojasnil.